

სსიპ ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
ევროპეისტიკის დეპარტამენტი

ხელნაწერის უფლებით

ზ ე ი ნ ა ზ კ ო ნ ც ე ლ ი ძ ე

ტყუილის ლინგვო-პრაგმატიკული თავისებურებები განათლების დისკურსში

სპეციალობა-ფილოლოგია

ფილოლოგიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი
დისერტაციის

ავტორეფერატი

ბათუმი

2025

სადისერტაციო ნაშრომი შესრულებულია ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ევროპეისტიკის დეპარტამენტში.

სამეცნიერო ხელმძღვანელი

ნათია ქათამაძე
ასოცირებული პროფესორი

უცხოელი შემფასებელი

.....

შემფასებლები

1. მაია კიკვაძე-ბსუ-ს პროფესორი;
2. ივლით დიასამიძე- ბსუ-ს ასოც. პროფესორი;
3. თამარ დოლიძე- ბათუმის საზღვაო აკადემიის ასოც. პროფესორი

დისერტაციის დაცვა შედგება 2026 წლის 29 იანვარს , ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოს სხდომაზე.

მისამართი: ბათუმი, ნინოშვილის ქუჩა №35, პირველი კორპუსი, მეორე სართული, აუდიტორია 37.

სადისერტაციო ნაშრომის გაცნობა შესაძლებელია ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ილია ჭავჭავაძის სახელობის ბიბლიოთეკასა და ამავე უნივერსიტეტის ვებ-გვერდზე.

სადისერტაციო კომისიის მდივანი, ლალი თავაძე-ბსუ-ს ასოც. პროფესორი

ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

ტყუილის ფენომენის კვლევით ოდითგანვე იყვნენ მკვლევრები დაინტერესებულნი, ძირითადად ლოგიკოსები და ფილოსოფოსები (არისტოტელე, პლატონი, წმინდა ავგუსტინე, თომა აქვინელი, იმანუელ კანტი).

თანამედროვე ეტაპზე ტყუილის ფენომენს სხვადასხვა მეცნიერული დისციპლინა შეისწავლის და კვლევებიც მეტწილად ინტერდისციპლინურ ხასიათს ატარებს. ტყუილს, როგორც ფსიქოლოგიურ ფენომენს, მისი გამოვლინების სხვადასხვა სახეებს, მოტივებს, ცხადია შეისწავლის ფსიქოლოგია. თუმცა ისიც უნდა ითქვას, რომ ფსიქოლოგები ბოლო დრომდე არ აქცევდნენ აღნიშნულ ფენომენს სათანადო ყურადღებას.

მიუხედავად იმისა, რომ ტყუილი უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებს კომუნიკაციის დროს, სამწუხაროდ ლინგვისტური კვლევები ამ კუთხით მცირეა. ლინგვისტური თვალსაზრისით შესაძლებელია ტყუილის ფენომენის შესწავლა ფსიქოლინგვისტური, სოციოლინგვისტური, პრაგმალინგვისტური, ლინგვოკულტუროლოგიური თუ კოგნიტოლოგიური კუთხით. ამასთან ტყუილის ლინგვისტური კვლევა შესაძლებელია სხვადასხვა ენობრივ დონეზე (ფონეტიკური, მორფოლოგიური, ლექსიკური).

ლინგვისტები, რომლებიც ტყუილის ლინგვისტური თეორიის შემუშავებაზე მუშაობდნენ და აქტიურად იყვნენ ჩართული ტყუილის ფენომენის ლინგვისტურ კვლევაში გახლდათ: ჰ. ვაგნერი (1920), ჰ. ფრისკი (1936), დ. ფრანკი (1973), ე. ეგსი (1976), ვ. აბრაამი (1976, 1979), პ. არონი (1927), ს. ბოკი (1980), კ. ციმერმანი (1982), ხ. ვაინრიხი (1987), ს. დონინგჰაუსი (1999), უ. ეკო (1985, 2002), რ. დრაივერი (1985), ს. დიეტცი (2002), რ. ფიშერი (2003) და სხვანი.

დღეს ლინგვისტებს აინტერესებთ როგორ ვლინდება ტყუილი ვერბალურად, რა ფუნქცია (ფატიკური, ემოციური, მეტალინგვისტური, პოეტური, რეფერენციული და ა.შ.) აკისრია მას კომუნიკაციის პროცესში, არის თუ არა ტყუილი ეროვნულ-კულტურული ფენომენი, რომელი სქესის და ასაკის ადამიანები იტყუებიან ხშირად, რა მექანიზმებით შეიძლება ცრუ ინფორმაციის შენიღბვა და სხვა. საკვლევ საკითხთა

თემატიკა მეტად ვრცელია და მათ კვლევას ათწლეულები დასჭირდება. ჩვენი სადისერტაციო ნაშრომიც ამ სახის კვლევათა რიცხვს მიეკუთვნება.

ჩვენი სადოქტორო ნაშრომის სათაურია „**ტყუილის ლინგო-პრაგმატიკული თავისებურებების კვლევა განათლების დისკურსში**“ და მისი მიზანია დავაკვირდეთ რამდენად ხშირია ტყუილის გამოყენება სასწავლო პროცესში (გაკვეთილზე, საკლასო ოთახსა და მის გარეთ), ვინ იტყუება მეტად, მოსწავლე თუ მასწავლებელი, რა სახის ტყუილს და რა მიზნით აქვს ადგილი, როგორია ტყუილის ვერბალური გაფორმება, რა ზეგავლენას ახდენს იგი კომუნიკაციის პროცესზე და ზოგადად ურთიერთობებზე. უკეთ რომ ვთქვათ, ჩვენი მიზნები შემდეგია:

1) კვლევის საწყის ეტაპზე გავეცნოთ თეორიულ მასალას ზოგადად დისკურსის, კონკრეტულად კი საგანმანათლებლო დისკურსის შესახებ;

2) გავეცნოთ ტყუილის ფსიქოლოგიას, შევისწავლოთ ცნობილი ფსიქოლოგების კვლევები და მოვახდინოთ თეორიული მასალის კომპილაცია ისეთ საბაზისო საკითხებზე, როგორიცაა: ტყუილის არსი, ტყუილის თქმის მოტივები, ტყუილის დადებითი/უარყოფითი ბუნება, ტყუილის გენდერული სპეციფიკა, ტყუილის ამოცნობის ხერხები და სხვა;

3) გავეცნოთ რა ლექსიკური თუ პროსოდიკული საშუალებებით ხასიათდება ტყუილის ენა;

4) მოვახდინოთ ემპირიული მასალის შეკრება-დახარისხება და მისი ლინგვისტური ანალიზი;

5) დავაკვირდეთ რა და რა სახის ტყუილს აქვს ადგილი ქართულ და ინგლისურენოვან საგანმანათლებლო დისკურსში და არის თუ არა ის კულტურულად დეტერმინირებული;

6) ჩავატაროთ გამოკითხვა; გამოვკითხოთ პედაგოგები, მოსწავლეები და მშობლები და მათი პასუხებიდან გამოვძიწოთ განვსაზღვროთ, რამდენად ხშირად იტყუებიან ისინი და რას ემსახურება მათი ტყუილი.

ნაშრომი აქტუალურია, იმდენად, რამდენადაც ლინგვისტური კვლევები ტყუილის ფენომენის შესწავლის მიზნით საკმაოდ მცირეა როგორც უცხოურ, ისე ქართულ საენათმეცნიერო წყაროებში.

ნაშრომის სიახლე იმაში მდგომარეობს, რომ იგი წარმოადგენს ტყუილის ფენომენის ლინგვისტურ შეპირისპირებით კვლევას ორ არამონათესავე ენაში - ქართულსა და ინგლისურში. გარდა ამისა ნაშრომი ინტერდისციპლინარულ ხასიათს ატარებს და ერთნაირად საინტერესოა როგორც ლინგვისტებისთვის, ისე ფსიქოლოგებისთვის, ფილოსოფოსებისთვის, განათლების სფეროში მომუშავე ადამიანებისთვის.

კვლევის მეთოდოლოგიად გამოყენებულია: დაკვირვების, რაოდენობრივი ანალიზის, აღწერილობითი და შედარება-შეპირისპირებითი მეთოდები.

კვლევის თეორიულ საფუძველს წარმოადგენს უცხოელი და ქართველი მკვლევრების (ი. მინდამის, ზ. მხეიძის, მ. ხოსიტაშვილის, ლანჩავას, გ. ამადლობელის, დ. თორის, პ. ეგრეს, ბ. უილიამსის, ტ. ლევიანის, ვ. ტალვარის, ლ. ტოვმასიანის, ჯ. ბრიკმანის, ჩ. ფორდის, დ. მარკოვიჩის, ს. იანჩევას, ო. ლიკოვას და სხვათა) დიდი თუ პატარა ზომის სამეცნიერო ნაშრომები.

რაც შეეხება **კვლევის პრაქტიკულ მხარეს**, მისი საფუძველია საგანმანათლებლო დისკურსში შემჩნეული ქართული და ინგლისურენოვანი ტყუილის მაგალითები. ერთი მხრივ გამოყენებულია ქალაქ ბათუმში ანდრია პირველწოდებულის სასულიერო გიმნაზიის საგაკვეთილო პროცესში მოსმენილი ტყუილის მაგალითები ქართულ ენაზე, მეორე მხრივ კი გამოყენებულია ინგლისურენოვანი ტყუილის მაგალითები, რომლის შეკრებაში დაგვეხმარა უცხოელი პედაგოგები, ნოტინგემის თავისუფალი სკოლის მასწავლებლები - ჯო სიმპსონი და ანა მიტჩელი. დაკვირვების ობიექტს ორივე კულტურაში წარმოადგენდა მეხუთე და მეექვსე კლასელი მოსწავლეები და მათი მასწავლებლები. ემპირიული მასალა მოიცავს 50 ინგლისურენოვან და 60 ქართულ ტყუილის მაგალითს.

ნაშრომის თეორიულ ღირებულებას წარმოადგენს ის, რომ იგი შეიცავს საინტერესო დასკვნებს ტყუილის ფენომენის ვერბალურად გამოხატვის კუთხით. ნაშრომის პრაქტიკული ღირებულება კი იმაშია, რომ მისი გამოყენება შესაძლებელი იქნება ფსიქოლინგვისტიკის, დისკურსის ანალიზის, პრაგმატიკის ლექცია-სემინარებზე. ნაშრომი ასევე დაინტერესებს ფსიქოლოგებს, ფილოსოფოსებს, პედაგოგებს, ნებისმიერი პროფესიის და ასაკობრივი ჯგუფის წარმომადგენლებს, რომლებიც საკმაოდ ხშირად მიმართავენ ტყუილის ყოველდღიურ ცხოვრებაში.

ნაშრომის სტრუქტურა შეესაბამება მის მიზნებსა და ამოცანებს. ნაშრომი შედგება: შესავლის, სამი თავის, 13 პარაგრაფის, დასკვნითი ნაწილის, გამოყენებული ლიტერატურის სიის და დანართისაგან.

შესავალში საუბარია ნაშრომის სიახლესა და აქტუალობაზე, მის მიზნებსა და ამოცანებზე, კვლევის დროს გამოყენებულ მეთოდოლოგიაზე, ნაშრომის თეორიულ თუ პრაქტიკულ ღირებულებაზე, საკვლევ ობიექტზე, ნაშრომის სტრუქტურაზე.

ნაშრომის პირველი თავი სახელწოდებით **„საგანმანათლებლო დისკურსის რაობა და მისი კვლევა ენათმეცნიერებაში“** სამ პარაგრაფს მოიცავს და მიზნად ისახავს თეორიული მასალის გაცნობას დისკურსის რაობის, მისი ძირითადი სახეების, საგანმანათლებლო დისკურსისა და მისი ქვეტიპების (პედაგოგიური, დიდაქტიკური, საკლასო/სააუდიტორიო და სხვა) თავისებურებების, მათ შორის არსებული მსგავსება-განსხვავებების შესახებ.

ნაშრომის მეორე თავის **„ტყუილი, როგორც ფსიქოლოგიური ფენომენი და მისი გამოხატვის ლინგვისტური საშუალებები“** მიზანია ტყუილის, როგორც ფსიქოლოგიური ფენომენის, მისი მოტივების, ძირითადი ფორმების და ლინგვისტური გამოხატულების შესახებ თეორიული მასალების შეკრება და გაანალიზება.

მეორე თავი შედგება შვიდი პარაგრაფისგან. პარაგრაფები ლოგიკურად არის ერთმანეთთან კავშირში, მათგან სამი პარაგრაფი ტყუილის არსს, მის სახეებს და ზოგადად ტყუილის ფსიქოლოგიურ ასპექტებს აქვს დათმობილი, ხოლო მომდევნო ოთხი პარაგრაფი ტყუილის პრაგმატული ლინგვისტურ ბუნებას, მის ლინგვისტურ თუ პარალინგვისტურ თავისებურებებს წარმოაჩენს.

ნაშრომის მესამე ნაწილი ემპირიული მასალის კლასიფიკაციას და მის ლინგვო-პრაგმატიკულ ანალიზს მოიცავს.

დასკვნაში წარმოდგენილია კვლევის თეორიული განზოგადებები.

ნაშრომის ძირითადი შინაარსი

თავი I. საგანმანათლებლო დისკურსის რაობა და მისი კვლევა

ენათმეცნიერებაში

ნაშრომის პირველი თავი შედგება სამი ქვეთავისგან. **პირველი ქვეთავი სახელწოდებით „ცნების „დისკურსი“ რაობისათვის - ზოგადი მიმოხილვა“** განვიხილავთ ტერმინის დისკურსის რაობას, მის ისტორიას და სხვადასხვა მეცნიერთა მოსაზრებებს ტერმინთან „დისკურსი“ დაკავშირებით.

„დისკურსი“ ერთ-ერთ მთავარ ცნებას წარმოადგენს თანამედროვე ლინგვისტიკაში. დისკურსი მრავალმხრივი ფენომენია, რის გამოც იგი იპყრობს ლინგვისტიკის სხვადასხვა დარგებში მოღვაწე მკვლევრების ყურადღებას. თანამედროვე ეტაპზე დისკურსული კვლევები ყველაზე მეტი პროდუქტიულობით გამოირჩევა. მიუხედავად იმისა, რომ ფილოლოგების ინტერესი აღნიშნული ფენომენის მიმართ უდიდესია, მაინც ჭირს ცნების „დისკურსი“ ინტერპრეტაცია.

ნაშრომში განხილული გვაქვს სხვადასხვა მეცნიერთა მოსაზრება ტერმინთან „დისკურსი“ დაკავშირებით. წარმოდგენილი გვაქვს: ე.ბენვენისტი, უ.მაისი, ვან დეიკი, მ.ფუკო, რ.იაკობსონი, რ.ბარტი, ჯ.ფისკი, რუკია ჰასენი, ნ.თევდორაძე, ნ.არუთინოვა, ა.კუდლიაევა, ვ.დემიანკოვი, თ.გამყრელიძე, ვ.ბოგდსნოვი, ო.ალექსანდროვა და სხვანი

პირველი თავის მეორე ქვეთავში „დისკურსის ძირითადი ტიპები და მათი მახასიათებელი თვისებები“ განვიხილავთ დისკურსის ტიპებს, სხვადასხვა მეცნიერთა მიერ შემოთავაზებულ კლასიფიკაციას.

არაერთი მკვლევარი შეეცადა დისკურსის ტიპების კლასიფიკაციას. მათ შორის: ვ.ვ. კრასნიხი, ახ. ბელოვა, ა.მ. პრიხოდკო, ვ.ი. კარასიკი და სხვები.

ყველაზე ხშირად მკვლევრები დისკურსის ორ სახეზე: ზეპირსა და წერილობითზე საუბრობენ. **ზეპირი დისკურსი** ვერბალიზებულია. ის იგივეა რაც მეტყველება. ზეპირი დისკურსის სახეები: საჯარო ლექცია, ქადაგება, სიმპოზიუმი, საკლასო დისკურსი, ექიმსა და პაციენტს შორის საუბარი, სატელეფონო საუბარი და სხვა. ზეპირი დისკურსი შეიძლება განხორციელდეს პირისპირ და დისტანციურად. **წერილობითი დისკურსი** ფურცელზე არსებობს და გრაფიკული გამოხატულება გააჩნია.

იმ ფაქტის გათვალისწინებით, რომ დისკურსი იქმნება ურთიერთობის კონკრეტულ სიტუაციაში, სადაც ინტერაქტანტებს გარკვეული სოციალური როლები გააჩნიათ, ვ.ი. კარასიკი გამოყოფს დისკურსის ორ ძირითად ტიპს: **პერსონალური/ინდივიდუალური** (პიროვნებაზე ორიენტირებული) და **ინსტიტუციონალური** (სტატუსზე ორიენტირებული). **პერსონალურ დისკურსში** მონაწილეები კარგად იცნობენ ერთმანეთს, მთქმელი მოქმედებს, როგორც ენობრივი სუბიექტი, ხოლო **ინსტიტუციონალურ დისკურსში** სოციალური ჯგუფების ან ინსტიტუტების წარმომადგენლების მეტყველების ურთიერთკავშირია ერთმანეთთან, იმ ადამიანებთან, რომლებიც აცნობიერებენ თავიანთ სტატუს-როლის შესაძლებლობებს.

გ. ამბალობელის სადოქტორო დისერტაციაში „პოლიტიკური დისკურსი, როგორც ენობრივი თამაშის ნაირსახეობა“ დისკურსების ტიპოლოგია ასეთია: 1. ინსტიტუციონალური დისკურსი, რომელიც მოიცავს შემდგომ სახეობებს: პედაგოგიური, სამედიცინო, მეცნიერული, პოლიტიკური, რელიგიური; 2. ყოფითი დისკურსი - ყოველდღიური აქტივობის ფარგლებში წარმოქმნილი.

პირველი თავის მესამე ქვეთავში“ საგანმანათლებლო დისკურსი როგორც ინსტიტუციური დისკურსის ერთ-ერთი სახე. საგანმანათლებლო დისკურსის ქვეტიპები“ განვიხილავთ საგანმანათლებლო დისკურსის სახეებს და სხვადასხვა მეცნიერის მოსაზრებებს საგანმანათლებლო დისკურსთან დაკავშირებით.

ჩვენი კვლევის ინტერესებიდან გამომდინარე, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია საფუძვლიანად შევისწავლოთ საგანმანათლებლო დისკურსი, როგორც ინსტიტუციური დისკურსის ერთ-ერთ საინტერესო ტიპი, მაგრამ ამავდროულად არანაკლები ყურადღება უნდა დაეთმოს ყოფით დისკურსაც, რადგანაც ტყუილი ორივე დისკურსის ნაწილია და ტყუილს, როგორც ყოფითი დისკურსის განუყოფელ ნაწილს შესაძლოა ადგილი ქონდეს ნებისმიერ ინსტიტუციაში (სავადმყოფოში, სასამართლოში, სასწავლო დაწესებულებაში, სავაჭრო ორგანიზაციაში თუ სხვა).

საგანმანათლებლო დისკურსი ინსტიტუციური დისკურსის ერთ-ერთ ტიპს წარმოადგენს. ტერმინი „საგანმანათლებლო დისკურსი“ 2000 წლებიდან გამოჩნდა სამეცნიერო, აკადემიურ წყაროებში. საგანმანათლებლო დისკურსს საკუთარი მიზნები გააჩნია. იგი უკავშირდება ადამიანის აქტივობის სპეციფიკურ სფეროს - ცოდნის მიღებას და გაცემას. საგანმანათლებლო დისკურსს ახასიათებს სამეცნიერო ხასიათი, სიზუსტე, კოჰერენტულობა, ენობრივი სიწმინდე, გამომსახველობა, ინფორმატულობა.

ჟაკსიმიაიევას თანახმად, საგანმანათლებლო დისკურსს ქმნის სხვადასხვა სახის საუბრები, დისკუსიები, აზრთა გაცვლა-გამოცვლა განათლების თემაზე. მასში მონაწილეობას ღებულობს განათლების სფეროში მოღვაწენი, მკვლევრები, პედაგოგები, მოსწავლეები და ყველა ის ადამიანი, ვინც განათლების თემაზე არსებულ დიალოგსა თუ დებატებში ღებულობს მონაწილეობას. საგანმანათლებლო დისკურსს შესწევს უნარი ხელი შეუწყოს ცოდნის გაცვლა-გამოცვლას. იგი წარმოადგენს ცოდნის გაზიარების და გაცვლის პლატფორმას, რომლის საშუალებითაც ვრცელდება სწავლების საუკეთესო მეთოდები, პრაქტიკები და საგანმანათლებლო სფეროში განხორციელებული კვლევების შედეგები. ამგვარად, საგანმანათლებლო დისკურსს შესწევს უნარი გააფართოვოს ინდივიდის თვალსაწიერი.

სამეცნიერო ლიტერატურაში საგანმანათლებლო დისკურსის სინონიმად გვხვდება ტერმინი **საგანმანათლებლო-პედაგოგიური დისკურსი**. ზოგიერთი მკვლევარი მათ სინონიმურ ტერმინებად მოიხსენიებს, ზოგიერთი კი ხედავს მათ შორის არსებულ განსხვავებას.

საგანმანათლებლო დისკურსის ერთ-ერთი ქვეტიპია **პედაგოგიური დისკურსი**. მაშინ როცა საგანმანათლებლო დისკურსი ფართეა და მოიცავს ისეთ საკითხებს, როგორიცაა საუბრები საგანმანათლებლო პოლიტიკაზე, საგანმანათლებლო სისტემაზე, საგანმანათლებლო ინსტიტუციებზე, საგანმანათლებლო პროგრამებზე, პედაგოგიური დისკურსი ვიწროა და ფოკუსირებას ახდენს სწავლა-სწავლების პრაქტიკულ ასპექტებზე. იგი თავის თავში აერთიანებს მასწავლებელ-მოსწავლეს შორის ინტერაქციას, სწავლების სტრატეგიებს და მეთოდებს.

საგანმანათლებლო დისკურსის კიდევ ერთი ტიპია **დიდაქტიკური დისკურსი**, რომელიც გულისხმობს მასწავლებელსა და მოსწავლეს შორის დამრიგებლური, მორალისტური ინფორმაციის გაცვლას. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ რუსი მკვლევრები ნ. ოსტრაჟკოვა, ტ. ბალაბანოვა დიდაქტიკურ დისკურსს პედაგოგიური დისკურსის ქვეტიპად მოიაზრებენ.

თეორიული მასალის გაცნობის შედეგად შეგვიძლია მივიღეთ შემდეგ დასკვნამდე, რომ საგანმანათლებლო დისკურსი ინსტრუქციური დისკურსის სახეა, რომელიც არაერთგვაროვანია და ქვეტიპებისგან შედგება. ქვეტიპებიც თავისთავად უფრო პატარა ქვეტიპებად იყოფა. თითოეული ქვეტიპი, იქნება ეს დიდაქტიკური, პედაგოგიური, საკლასო-სააუდიტორიო თუ სხვა მსგავსი მახასიათებლებებით ხასიათდება, თუმცა საკუთარი სპეციფიკური ნიშნებიც გააჩნიათ.

თავი II. ტყუილი, როგორც ფსიქოლოგიური ფენომენი და მისი გამოხატვის ლინგვისტური საშუალებები

ნაშრომის მეორე თავი შედგება ექვსი ქვეთავისგან. მეორე თავის პირველი ქვეთავში **სათაურით „ტყუილი, როგორც ფსიქოლოგიური ფენომენი. ტყუილის ფსიქოლოგია“** საუბარია ზოგად დახასიათებას ტყუილის ფენომენის შესახებ.

საზოგადოება გმობს ტყუილს და მას ნეგატიურ ფენომენად მიიჩნევს, ზიზღით უყურებენ მატყუარებსაც. მიუხედავად იმისა, რომ ტყუილის მიმართ ადამიანების დამოკიდებულება უარყოფითია, ტყუილი ადამიანის ბუნებაა. არ არსებობს ადამიანი, ვისაც არასოდეს მოუტყუებია ცხოვრებაში ან თავად არ გამხდარა ტყუილის მსხვერპლი.

ეთიკის ნორმების მიხედვით, სიმართლის თქმა ადამიანის ერთ-ერთი საუკეთესო თვისებაა, თუმცა არსებობს ცხოვრებისეული სიტუაციები, სადაც ტყუილი გაცილებით დადებითი შინაარსის მატარებელია და მის გამოყენებას უფრო მეტი გამშედაობა სჭირდება, ვიდრე პირდაპირობას. მაგალითად: ავადმყოფის მონახულებისას, მნახველი უმრავლეს შემთხვევაში იტყუება როცა ამბობს: „რა კარგად გამოიყურები“, „არაფერი გეტყობა ავადმყოფობის“, „მალე ჩიტვივით იქნები“ და ა.შ.

ლინგვისტი დენიელ დორი თვლის, რომ რომ არა ტყუილის თქმის ხელოვნება, კომუნიკაცია ვერ იქნებოდა ისეთი, როგორიც ის დღესაა. მკვლევრის მოსაზრებით, „სიცრუემ დიდი როლი ითამაშა მეტყველებისა და ზოგადად ადამიანთა შორის კომუნიკაციის განვითარებაში: მისი დახმარებით ენა უფრო კომპლექსური გახდა, სიტყვებისა და ქმედებების მიღმა უფრო რთული მოტივები ჩამოყალიბდა.

ტყუილი უნივერსალური ფენომენია. არ აქვს მნიშვნელობა რომელ სოციალურ ფენას, რომელ სქესს, ასაკობრივ ჯგუფს ან კულტურას მივევუთვნებით, ყველანი ვიტყუებით. საზოგადოება ვერ იარსებებს ტყუილის გარეშე, რადგანაც ტყუილი ადამიანის ბუნებაა. ამასთან, ტყუილი საკმაოდ რთული ფსიქოლოგიური ფენომენია, რომელსაც უარყოფითთან ერთად ბევრი დადებითი გააჩნია და რაც მთავარია, ეს ის ფენომენია, რომელსაც ადამიანები ყველაზე ხშირად მიემართავენ კომუნიკაციის დროს გაცნობიერებულად თუ გაუცნობიერებლად.

მეორე თავის მეორე ქვეთავში სათაურით „ტერმინის „ტყუილი“ გაგებისათვის. ტყუილის თქმის ძირითადი მოტივები და მატყუარის ამოცნობის ხერხები“ საუბარია ტყუილის არსზე, ტყუილის თქმის ძირითად მოტივებზე, ტყუილის გენდერულ სპეციფიკაზე და მატყუარის ამოცნობის ხერხებზე.

პ. ვერესა და ზ. იკარდის სამეცნიერო სტატიაში „Lying and vagueness“ („ტყუილი და ორაზროვნება“) სიტყვა „ტყუილი“ შემდეგნაირად არის ახსნილი: „გარკვეული მიზნით წარმოთქმული წინადადება, რომლის მიზანი მსმენელის შეცდომაში შეყვანა და მცდარი აზრის ჭეშმარიტებაში დაჯერებაა“.

ინტერნეტ სტატიაში „პოლ ეკმანი და სიცრუის ფსიქოლოგია“ ვკითხულობთ: „ტყუილი ქმედებაა, რომლის მეშვეობითაც ერთ ადამიანს მეორე ადამიანი შეცდომაში შეყავს და ამას აკეთებს შეგნებულად, გაფრთხილების გარეშე, მსხვერპლი კი სიმართლის გარკვევას არ ითხოვს“

საინტერესოა, რა მიზეზები, რა მოტივი ამოძრავებს ადამიანებს, როცა იტყუებიან?

ქართველი ფსიქოლოგი ზ. მხეიძე ამ კითხვაზე ასე პასუხობს: „ადამიანი იტყუებს იმიტომ, რომ მოერგოს სიტუაციას. ე.ი. ტყუილი წარმოადგენს ადაპტაციის საშუალებას მოცემულ გარემოში. ზ. მხეიძე მიუთითებს, რომ არის შემთხვევები, როცა ადამიანი იმისთვის იტყუებს, რომ „შეინარჩუნოს სტატუს-კვო“. რაც ნიშნავს: ვიტყუები იმიტომ, რომ თქვენ არ შეცვალოთ ჩემ მიმართ დამოკიდებულება უფრო უარყოფითად, ვიდრე მანამდე გქონდათ.

უცხოელი მკვლევარი ტ. ლევინი ტყუილის თქმის უფრო მეტ მიზეზს ასახელებს და ამბობს, რომ ადამიანები სხვადასხვა მიზეზით შეიძლება ცრუობდნენ: 1) თავის დასაცავად ან პირადი დანაშაულის დასაფარად; 2) საკუთარი თავის დასაწინაურებლად; 3) თვითშეფასების ასამაღლებლად; 4) სხვების გასამხიარულებლად; 5) სხვა ადამიანებზე ზემოქმედების მოსახდენად; 6) სოციალური როლების შესრულებისას, რათა უზრდელები არ გამოჩნდნენ; 7) სხვა ადამიანებისთვის ზაინის მისაყენებლად; 8) გაურკვეველი მიზნების გამო (ე.წ. პათოლოგიური ტყუილი, როცა ტყუილის მოტივი უცნობია).

მკვლევრებს დიდი ხნის მანძილზე აინტერესებდათ, **რა ასაკიდან იწყებს ადამიანი ტყუილის თქმას და რა მიზეზებით.** კვლევებმა აჩვენა, რომ ადამიანი ადრეული

ბავშვობიდან იტყუება. ვ. ტალვარისა და კ. ლის ექსპერიმენტულმა კვლევებმა აჩვენა, რომ ტყუილის თქმას ადამიანი ბავშვობიდანვე, კერძოდ 2-3 წლიდან იწყებს.

მკვლევრებმა შეიმუშავეს ბავშვებში ტყუილის თქმის ასაკობრივი კლასიფიკაცია, რომელიც ასე გამოიყურება: 1) პირველადი ტყუილი (2-3 წელი), როცა ტყუილს ძალზე ინფანტილური სახე აქვს; 2) მეორეული ტყუილი (3-4 წელი), როცა ტყუილის თქმა დახვეწილი ხდება და ბავშვს შეუძლია მის მიერ ნათქვამ ტყუილს ლოგიკური ახსნა მოუძებნოს; 3) მესამეული ტყუილი (7-8 წელი), როცა ბავშვების ტყუილი უფრო კომპლექსური და დახვეწილი ხდება.

ტყუილზე საუბრისას გვერდს ვერ ავუვლით ფენომენის გენდერულ სპეციფიკას. სამწუხაროდ ამ კუთხით სამეცნიერო ლიტერატურა მწირია. ზოგიერთ კვლევაში აღნიშნულია, რომ მამაკაცები უფრო ეფექტურად იტყუებიან, ვიდრე ქალები. მკვლევარმა დეპაულომ (1996) თავისი კვლევით გამოავლინა, რომ ყოველდღიურ ყოფაში ქალები უფრო მეტს იტყუებიან, ვიდრე მამაკაცები. აღნიშნული კვლევები აჩვენებს, რომ ქალები უფრო ხშირად, მამაკაცები კი უფრო ეფექტურად იტყუებიან. ტოვმასიანის მიერ ჩატარებული კვლევის თანახმად დადგინდა, რომ ქალები და მამაკაცები ტყუილის სხვადასხვა ფორმებს მიმართავენ.

ის, თუ როდის იტყუება ადამიანი, მარტივი ამოსაცნობი არ არის, მით უფრო მაშინ, თუკი ადამიანი თავზეხელარებული მატყუარაა. ფსიქოლოგები, რომლებიც შეისწავლიან ტყუილის ფენომენს, გამოყოფენ სამ ძირითად მეთოდს იმისათვის, რომ გამოაშკარავონ ტყუილი: 1) არავერბალურ ქცევაზე დაკვირვება (ღიმინი, ხმის ტემბრი); 2) ნათქვამის ანალიზი; 3) ფიზიოლოგიური რეაქციების შესწავლა (პულსი, არტერიული წნევა).

არის სხვა უნივერსალური მახასიათებლებიც, რომელთაც მატყუარა ადამიანის გამოვლენა შესაძლებელი, ასე მაგალითად: 1) როცა ადამიანი ტყუის, მისი ჟესტების რაოდენობა კლებულობს; ჟესტიკულაცია ძირითადად სწრაფი და არაბუნებრივია; 2) იგი ხშირად ეხება ცხვირს, ტუჩებს, ლოყებს; 3) გაურბის თვალით კონტაქტს; 4) ცხვირი ეფხანება და უდიდდება - ე.წ. „პინოქიოს ეფექტი“; 5) საუბრის დროს აწვლებს იმ ნივთს, რომელიც ხელთ აქვს (მაგალითად ტელეფონი, ფანქარი, კალამი, ჭიქა,

საათი, სამკაული); 6) სანამ რთულ კითხვაზე ცრუ პასუხს მოიფიქრებს, პაუზას აკეთებს, წერვილად ახველებს, თვალს ახამხამებს, ამოქნარებს, წყალს სვამს და ამგვარად დროს იგებს; 7) დამაბულია; 8) ხმა უკანკალებს; 9) მონათხრობის სიუჟეტში შეიმჩნევა დეტალების სიმრავლე, მეტი კონკრეტიკა; 10) მატყუარები თავს არიდენებენ კითხვებზე პირდაპირ პასუხს; 11) შეინიშნება წინააღმდეგობა მათ მიერ ნათქვამსა და მათი ემოციების ფიზიკურად გამოხატვას შორის;

მეორე თავის მესავე ქვეთავი ეძღვნება ტყუილის ფორმებს. ინტერნეტ სტატიაში „ტყუილის ფსიქოლოგია“ სტატიის ავტორი მ. ხოსიტაშვილი გაცილებით უფრო ვრცელ კლასიფიკაციას გვთავაზობს. იგი განასახელებს ტყუილის შემდეგ ფორმებს: ცხადი ტყუილი, გაზვიადებული სიმართლე, არასრული სიმართლე. იმ კლასიფიკაციით, რომელიც აქცენტს აკეთებს ტყუილის სირთულესა და შედეგებზე, სტატიის ავტორი მ. ხოსიტაშვილი გამოყოფს შემდეგი სახის ტყუილს: **1) რთული ტყუილი**, როდესაც არსებობს ინდივიდის სიცრუის დამადასტურებელი მოწმეები ან ფაქტები, ან როდესაც საქმე ეხება ექვიანი ადამიანის მოტყუებას; **2) მარტივი ტყუილი**, როდესაც ტყუილის მოქმელს აქვს დრო სიცრუის მომზადებისთვის. ფსიქოლოგი ჩ. ფორდი ტყუილის კლასიფიკაციას ახდენს ტყუილის მოტივებზე დაყრდნობით და ასახელებს ტყუილის შემდეგ სახეებს: **ისტერიული ტყუილი** (როცა ადამიანს სურს ყურადღება მიიქციოს), **თავდაცვითი ტყუილი** (რთული სიტუაციიდან თავის დასაძვრენად ნათქვამი ტყუილი), **კომპენსატორული ტყუილი** (თანამოსაუბრეზე შთაბეჭდილების მოხდენის მიზნით თქმული), **ბოროტი ტყუილი** (სარგებლის მიღების მიზნით ნათქვამი), **პათოლოგიური ტყუილი** (მუდმივი ტყუილი, თუნდაც საკუთარი თავის საზიანოდ).

ტყუილის ძირითადი ფორმების დაახლოებით მსგავს სქემას შევხვდით ლ.

ტოვმასიანთან.

Misdirecting/misleading	tell the truth in a way that cannot be verified.	
Half-truth	the truth is not fully said.	
Minimization	the act of making something seem less important or smaller than it really is.	

Evasion	the act of avoiding something unpleasant or unwanted.	
Self-deception	the act of hiding the truth from yourself.	
Exaggeration	the fact of making something seem larger, more important, better, or worse than it really is.	
White lies	a lie that is told in order to be polite or to stop someone from being upset by the truth.	
Fantasy	the act of imagining things; does not really exist.	
Mistakes	an action or an opinion that is not correct.	
Concealing	to hide somebody/something.	
Falsifying	to change a written record or information so that it is no longer true.	
Equivocate	to talk about something in a way that is deliberately not clear in order to avoid or hide the truth.	
Perjure	to tell a lie in court after you have sworn to tell the truth.	
Plagiarism	the practice of taking someone else's work or ideas and passing them off as one's own.	
Prevaricate	to avoid giving a direct answer to a question in order to hide the truth.	
Boasting	the need to be the center of attention, to be an object of admiration, that push people to compose various stories, sometimes so incredible that others do not know how to react.	

ტყუილის სოციალური ბუნების შესწავლის დროს, გამოიყენება ტერმინები, რომლებიც აღწერენ ორგვარ ტყუილს: ერთი მხრივ, **მოცემულია მიზანმიმართული, ზიანის მომტანი, ანტისოციალური ტყუილი** და მეორე მხრივ, დგას ტერმინები, როგორიცაა: **„კარგი“ ტყუილი** (Coleman, Kay 1981), **თეთრი ტყუილი, სოციალური ტყუილი**.

მეორე თავის მეოთხე ქვეთავი „ტყუილი როგორც პრაგმატინგვისტური კვლევის ობიექტი“ განხილულია ტყუილი, როგორც სამეტყველო აქტი.

ტყუილის პრაგმატიკული კუთხით შესწავლა გულისხმობს ისეთი საკითხების შესწავლას, როგორიცაა: 1) ტყუილის მოტივი; 2) ტყუილის ფორმირება მოქმედის მიერ და მისი კომუნიკაციის დროს გამოყენება; 3) კომუნიკაციის კონტექსტი - როგორ მოქმედებს გარემო და კულტურა ტყუილის ინტერპრეტაციაზე; 4) ტყუილის „მსხვერპლის“ რეაქცია. ტყუილის პრაგმატიკაში გაერთიანებულია ფსიქოლოგიური, ლინგვისტური და სოციალური ასპექტები.

ტყუილის თქმა წარმოადგენს კომუნიკაციის განუყოფელ ნაწილს, რომლის დროსაც ცრუ უნფორმაციის გამცემი, ე.ი. მოქმედი გასცემს ცრუ ინფორმაციას და მიმღები/მსმენელი ამ ცრუ ინფორმაციას იჯერებს. მოქმელმა იცის, რომ ის ცრუ ინფორმაციას ავრცელებს, მაგრამ მაინც მიზანმიმართულად მოქმედებს. ადგილი აქვს ინტენციურ დეზინფორმაციას.

ტყუილის თქმის პროცესში, ანუ ცრუ სახის კომუნიკაციის დროს კომუნიკაციურ აქტში მონაწილეობასღებულობს: **ადრესანტი/კომუნიკატორი, საინფორმაციო არხი, საინფორმაციო კოდი და ადრესატი/რეციპიენტი**. შესაძლებელია ადრესანტს/კომუნიკატორს ვუწოდოთ მატყუარა/ ინდუქტორი/ ცრუ ინფორმაციის შემქმნელი, ხოლო ადრესატს - მიმღები, ტყუილის ობიექტი, სიცრუის მსხვერპლი.

როგორ მიმდინარეობს მოტყუების აქტი? მატყუარა ანუ ადრესანტი ემზადება მოსატყუებლად, აპირებს ტყუილს, ანუ იცის, რომ უნდა მოიტყუოს, შესაბამისად გეგმავს ტყუილს, აანალიზებს რამდენად ხელსაყრელი იქნება მისთვის ტყუილის თქმა და მხოლოდ ამის შემდეგ გასცემს ცრუ ინფორმაციას.

აქვე საინტერესოა შევკერდეთ საინფორმაციო არხზე და საინფორმაციო კოდზე. **საინფორმაციო არხში** იგულისხმება, თუ როგორ ხდება (ზეპირი თუ წერილობითი ფორმით) ადამიანის მოტყუება, ხოლო **საინფორმაციო კოდი** წარმოადგენს ცრუ ინფორმაციას.

ტყუილს გარდა კომუნიკაციური ფუნქციისა, გააჩნია ექსპრესიული ფუნქციაც. იგი ორიენტირებულია მთქმელზე, რომელიც ცდილობს გამოხატოს საკუთარი დამოკიდებულება როგორც ადრესატის, ასე იმ საკითხის მიმართ, რომელზედაც ცრუ ინფორმაციას ავრცელებს.

მეორე თავის მეხუთე ქვეთავი „ტყუილის ენა. ტყუილის გამოხატვის ლინგვისტური საშუალებები“ განხილულია თუ რა ლინგვისტური საშუალებებითაა ტყუილი გამოხატული.

ადამიანებს ოდითგანვე ჰქონდათ შემუშავებული ტყუილის ამოცნობის მეთოდები: დაკვირვება მატყუარას სხეულის ენაზე ან ვერბალურ მხარეზე. მაშინაც კი, როცა ტყუილი იმპლიციტურ დონეზეა ნათქვამი, ტყუილის ამოცნობა შესაძლებელია მონათხრობის შინაარსზე დაკვირვებით. მატყუარა ადამიანების მონათხრობი ფანტასტიკის ელემენტებს შეიცავს. მათ მიერ მოგონილი ამბები ხშირად ილუზორულია, ბუნდოვანია და გამოცნობას და დაფიქრებას მოითხოვს.

კვლევებში მითითებულია, რომ მატყუარის ამოცნობის დროს ყურადღება უნდა მივაქციოთ მათ მიერ გამოყენებული სიტყვების რაოდენობას. როგორც კვლევებმა დაადასტურა, მატყუარები ცოტას ლაპარაკობენ. ისინი ცდილობენ ვრცლად არ ისაუბრონ და რაც შეიძლება მცირე ინფორმაცია გასცენ იმაზე, რაც რეალობასთან არავითარ კავშირში არაა. მატყუარა ადამიანების მონათხრობს დეტალები აკლია. დეტალებზე ყურადღების შეგნებულად არ გამახვილება იმაზე მიუთითებს, რომ არ სურთ მსმენელებმა ტყუილში გამოიჭირონ. მატყუარებს სჩვევიათ ერთი და იგივეს ხშირი გამეორება, ემოციებისგან დაცლილი ნარატივი, კითხვაზე პასუხის გაცემის აცილების მცდელობა. ზოგიერთ მატყუარას სჩვევია იმის თქმა, რომ მის მიმართ დასმული შეკითხვა მოეწონა, სწორედ რომ ამ კითხვას მოელოდნენ. ასე მაგალითა: *"Good question..."; "I'm glad you asked me ..."; "Interesting (funny)."*

მეორე თავის მეექვსე თავი საუბარია ტყუილის პროსოდიკული მახასიათებლებზე.

ცხადია, ტყუილს არ გააჩნია ილოკუციური ინდიკატორები. შეუძლებელია ვთქვათ “I hereby lie that p”, თუმცა მატყუარა ადამიანის მიერ წარმოთქმულ წინადადებებში შეიმჩნევა პროსოდიკული მახასიათებლები, კერძოდ ყოყმანი, მეტყველების დროს დაშვებული შეცდომები, ზგერათგადაცდომები, მაღალი ტემბრის ხმა, პაუზების სიხშირე და განგრძლივობა. თუმცა როცა საქმე გამოცდილ მატყუარას ეხება, შეცდომები იკლებს.

არაერთი მეცნიერის ნაშრომი მიეძღვნა ტყუილის პროსოდიკის კვლევას. ნაშრომში წარმოდგენილია ჩენის, ლ.გლასის, ო.ლიკოვას, და პ.ეკმანის მოსაზრებები.

მკვლევრის, ჩენის (2020) თანახმად, ტყუილის ინდიკატორებია: ხშირი პაუზები, პასუხის გაცემის დროს ყოყმანი, წინადადებების თუ სიტყვების გამეორებები, საუბრის სწრაფი ტემპი, ხმის მაღალი ტემბრი. ო. ლიკოვა მიუთითებს, რომ ტყუილის გამოაშკარავებაში არანაკლებ გვეხმარება სამეტყველო ტონსა და ინტონაციაზე დაკვირვება. ცნობილი მკვლევრის პ. ეკმანის მიერ ჩატარებული კვლევების თანახმად, ტყუილის ყველაზე ხშირი მანიშნებლები საუბრისას ხმის ტემბრის ცვალებადობა და საუბრის დროს არსებული პაუზებია. პ. ეკმანის დაკვირვებით ტყუილის თქმის დროს ხშირია შეყოვნება, სანამ ენობრივი სუბიექტი პასუხს გასცემდეს მის მიმართ დასმულ შეკითხვას. ამ პროცესის მიღმა ცხადია არის კოგნიტური პროცესი. ყოყმანის დროს ადამიანი მეტყველებაში უშვებს შეცდომებს (მაგალითად „ეეე“, „ჰმმ“ um, uh), ადგილი აქვს ზგერათგადაცდომებს, ერთი სიტყვის მეორეთი ჩანაცვლებას და ა.შ.

მეტყველების ხარვეზების გარდა ტყუილი შეიძლება გამოვლინდეს ადამიანის ხმის ტემბრსა და მის ჟღერადობაში, მეტყველების სიჩქარეში. ამათგან ყველაზე საყურადღებო სწორედ ხმის ტემბრია.

თავი III. ტყუილი საგანმანათლებლო სივრცეში

გამომდინარე იქედან, რომ ჩვენი სადოქტორო ნაშრომი მიზნად ისახავს ტყუილის პრაგმატულიზაციის ტაქტიკური თავისებურებების შესწავლას განათლების დისკურსში, გადაწყვეტიტუ ყურადღება დაგვეთმო ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხისთვის, როგორცაა ტყუილი საკლასო ოთახში. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ჩვენ გვინტერესებდა რამდენად ხშირია ტყუილის გამოყენება სასწავლო პროცესში (გაკვეთილზე, საკლასო ოთახსა და მის გარეთ), ვინ იტყუება მეტად მოსწავლე თუ მასწავლებელი და რა სახის ტყუილს და რა მიზნით აქვს ადგილი. სამეცნიერო წყაროებში მითითებულია ის ძირითადი მიზეზები, რის გამოც სკოლის მოსწავლეები იტყუებიან:

- 1) შიშის გამო (მოსწავლე იტყუება, რადგანაც თავიდან აიცილოს სასჯელი. მაგალითად: “I left my homework at home, but it’s done! I swear!” “I did my homework but I forgot to bring it in so, can I get the credit when I show it to you tomorrow?”)
 - 2) სურთ ქება დაიმსახურონ (Yeah, I go to the gym all the time! “I’m 17 years old with a muscular body”);
 - 3) სურთ უკეთ ფიქრობდნენ მასზე (I fell asleep after telling myself I’d do your homework—but I’m a good kid so you have to believe me!)
 - 4) იტყუებიან სხვის დასაცავად (We are just friends);
 - 5) იტყუებიან, რათა სხვათა გრძნობები არ დააზიანონ (Hey, these look great on you! No, you don’t look fat in that dress! Yes, I want to come to your birthday party)
 - 6) იტყუებიან ყურადღების მიქცევის მიზნით (I just saw Santa fly by the window)
- არა მარტო მოსწავლეები, არამედ პედაგოგებიც არიან შემჩნეულნი მოსწავლეებთან ტყუილში. ასე მაგალითად:

Of course I know what you just said. I hear everything. (სინამდვილეში მასწავლებელს არც კი გაუგია, რაც ერთმა მოსწავლემ მეორე უთხრა)

Give me your father’s / mother’s number. I’m going to call up today myself; (სინამდვილეში დარეკვას არც აპირებს)

საგანმანათლებლო დისკურსი მხოლოდ მასწავლებელსა და მოსწავლეს შორის ურთიერთობით არ შემოიფარგლება. მასში გარკვეულ როლს ასრულებს მოსწავლეთა მშობლები, რომლებიც თავიანთი შვილების ინტერესებოდან

გამომდინარე ხშირად იტყუებიან (She does her best) ან ცრუ დაპირებებს (I will help her with the homework. We'll work harder) იძლევიან.

მესამე თავის პირველი ქვეთავის სახელოდებაა „მასწავლებლის მიერ ნათქვამი ტყუილის სპეციფიკა და მისი ლინგვო-პრაგმატიკული თავისებურებები“ და მასში საუბარია მასწავლებლის როლზე საგანმანათლებლო სივრცეში.

მასწავლებლის როლი საგანმანათლებლო სივრცეში განუზომელია. მისი უპირველესი მოვალეობაა ღრმა და საფუძვლიანი ცოდნა მისცეს მოსწავლეებს ამა თუ იმ საგანში. ცხადია, მასწავლებლის როლი საგანმანათლებლო სივრცეში არ ითვალისწინებს მოსწავლეებისთვის ტყუილის თქმას და მავნე ჩვევების გადაცემას. თუმცა ფაქტია, მასწავლებლებსაც უწევთ სასწავლო პროცესში ტყუილის თქმა. მასწავლებლის მიერ მოსწავლეთა მისამართით ნათქვამი ტყუილი სხვადასხვა ფორმისაა:

1) მასწავლებლები ტყუილს მიმართავენ როგორც სტრატეგიას, დააშინონ მოსწავლეები და კლასში შეინარჩუნონ დისციპლინა;

- You can't cheat me! ***I do have eyes in the back of my head.***
- Oh, that thing on the ceiling?
- It's a camera, and ***the principal is watching the footage right now.***

ნუ საუბრობთ! ყველაფერი მესმის და ვხედავ, ვინ როგორ იქცევა. (ამ დროს ვერაფერსაც ვერ ხედავს, რადგანაც თავისი საქმეებით არის დაკავებული)

2) მასწავლებლები ტყუილს მიმართავენ მოსწავლეთა მოტივაციის ამაღლების ან მხარდაჭერის მიზნით; ე.წ. „თეთრი ტყუილი“

You can learn this poem in a minute if you try hard enough!-

მასწავლებელი მოძღვრავს მთელ კლასს: *თუ კარგად ისწავლით, ყოველთვის გაიმარჯვებთ; ცხოვრების ყველა სფეროში ივარგებთ. ყველაფერი თქვენზეა დამოკიდებული. არ დაიზაროთ და წარმატება არ დააყოვნებს. დღეს თქვენ დგამთ წარმატებისკენ მავალ ნაბიჯებს!*

3) მასწავლებელი ტყუის, რადგანაც სიმართლის თქმის აუცილებლობას ვერ ხედავს.

- Teacher, have you graded our tests?
- ***I'll have the tests graded by tomorrow.***

ქართულ საგანმანათლებლო სივრცეშიც ამბობენ მასწავლებლები ე.წ. „თეთრ ტყუილს“, თუმცა არა დიდი სიხშირით, ისინი მეტად სიმართლის დაფარვას და გაჩუმებას ამჯობინებენ, როცა გარკვეული პრობლემა საგაკვეთილო პროცესში თავად პედაგოგის ან მოსწავლეების მხრიდან.

ჩვენი დაკვირვებით მასწავლებელი მშობელს ორი მიზნით ატყუებს:

1) მშობლის სიმშვიდის შესანარჩუნებლად ან მოსწავლის დაცვის, მისი რეპუტაციის ან დაზიანების მიზნით.

მშობელი: როგორ სწავლობს ჩემი შვილი ?

მასწავლებელი: *ივით, თქვენი შვილი ყოველთვის მოწესრიგებულია, სულ მზად არის, ჩართულია საკლასო აქტივობებში...*

Parent: Does my child behave well in class?

Teacher: *He is very enthusiastic and eager to participate.*

2) მასწავლებელი ტყუილს მშობელთან საკუთარი ავტორიტეტის დაცვის მიზნით.

მშობელი: დამრიგებელმა მომწერა, რომ ჩემი შვილი ხშირად აცდენს გაკვეთილებს. თქვენთან როგორი მდგომარეობა აქვს?

მასწავლებელი: *სხვასთან არ ვიცი როგორ სწავლობს, მაგრამ ჩემს გაკვეთილებს მუდამ ესწრება და აქტიურობს. გაცდენას და მოუზადებლად მოსვლას უბრალოდ ჩემთან ვერც გაბედავს.* ალბათ ზოგ პედაგოგთან გაუდის.....

ერთი შეხედვით, ამ სახის ტყუილი დასაშვებია შეიძლება ჩანდეს, მაგრამ შეიძლება ნდობის დაკარგვა გამოიწვიოს მშობლის მხრიდან.

როცა მასწავლებელი კოლეგას ატყუებს, ამას შეიძლება ქონდეს როგორც პირადი, ისე პროფესიული მიზეზები. ეს მიზეზებია: 1) კონფლიქტის თავიდან აშორება (როცა ერთ მასწავლებელს არ სურს გააკრიტიკოს მეორე მასწავლებლის სწავლების მეთოდი ან საკითხისადმი მიდგომა); 2) ვალდებულებების თავიდან აშორება ტყუილის საშუალებით (მაგალითად კოლეგას შეპირდა დახმარებას, მაგრამ ვერ შეუსრულა დანაპირები); 3) კოლეგიალობის შენარჩუნების ან აღდგენის მიზნით; მესამე თავის მეორე ქვეთავის მეორე პარაფრაფია „**მოსწავლის მიერ ნათქვამი ტყუილის სპეციფიკა და მისი ლინგვო-პრაგმატიკული თავისებურებები**“. ფაქტია, რომ საგანმანათლებლო დისკურსში ტყუილის ყველაზე მეტი მაგალითი მოსწავლეებზე მოდის. მოსწავლეები ხშირად ტყუიან სოციალური, ემოციური თუ

აკადემიური მიზეზების გამო. ისინი ატყუებენ თანატოლებს, მეგობრებს, მასწავლებლებს, მშობლებს, სკოლის ადმინისტრაციას.

მოსწავლეები მასწავლებლებს ატყუებენ სხვადასხვა მიზეზით:

1) დანაშაულის დაფარვის მიზნით;

Teacher: "I saw you kicking Darren"

Student: "*That's not true! I didn't do anything. Oh my gosh! I wasn't kicking anyone.*"

Teacher: "Yes, you were. I saw you with my own eyes from across the room. Now stop lying and take responsibility for your actions."

- *მას, ხელი მატკინეს თამაშის დროს...*

- გატკინეს თუ თავად იტკინე?

- *მატკინეს* (მიუთითებს მოსწავლეზე)

- მოდი ვიდეო კამერებში გადავამოწმოთ....

- არა, არა, არ გადავამოწმოთ.....

აღნიშნულ მაგალითში მოსწავლე საკუთარი დანაშაულის დაფარვის მიზნით სხვაზე ცდილობს დანაშაულის გადაბრალეbas, თუმცა მაშინ, როცა მასწავლებელი ტყუილში გამოიჭერს, უკან იხევს და აქ მისი ტყუილი ვლინდება.

2) თავის მოწონების მიზნით;

-Did you hurt anything?

-I am fine, nothing

მოსწავლე წაიქცევა, მასწავლებელი წამოაყენებს და ეკითხება, რამე ხომ არ იტკინა.

პატარა ბიჭი იტყუება, რადგანაც სურს მასწავლებლის თვალში უშიშარი გამოჩნდეს.

3) მასწავლებლის საამებლად ნათქვამი „თეთრი ტყუილი“, იგივე სოციალური ტყუილი.

It's so great to see you (სინამდვილეში სრულებით არ გახარებია ძველი

მასწავლებლის შეხვედრა)

- *მას, რა ლამაზად გამოიყურებით ამ ახალ კაზაში, ეს ვარგხნილობაც გიხდებათ, კაზის ფერიც თქვენს ულამაზეს ცისფერ თვალებს ეხამება.* (ეს არის ე.წ. კომპენსატორული ტყუილის საუკეთესო მაგალითი, როცა მოსწავლე ცდილობს გაზვიადებული კომპლიმენტი უძღვნას მასწავლებელს, მასზე შთაბეჭდილება მოახდინოს და შემდგომ მისი კეთლგანწყობა დაიმსახუროს.

4) შიშის გამო ნათქვამი.

მასწავლებელი: რატომ არ მოამზადე დღეისთვის პრეზენტაცია? არ მითხრა ახლა ცუდად ვიყავი, ბეზია გარდამეცვალა, შუქი არ მქონდა და მისთანები. შენი ტყუილები ყელში მაქვს ამოსული....

მოსწავლე: **არ გატყუებთ მას. კომპიუტერი გამიფუჭდა და მამამ ხელოსანთან წაიღო. ხვალ დამიბრუნებს და პრეზენტაციასაც ზევ ჩაგაბარებთ.**

ეს მაგალითი არის მასწავლებლის შიშით ნათქვამი ტყუილის მაგალითი. მაგალითიდან ჩანს, რომ მოსწავლე პათოლოგიური მატყუარაა და ისე გაწვრთნილია ტყუილებში, რომ სპონტანურად თხზავს ახალ-ახალს და არც იმჩნევს.

მასწავლებლის შიშით ტყუილს ყველა ბავშვი ამბობს, ამას ადასტურებს შემდეგი ინგლისურენოვანი მაგალითი, რომელიც ქართული მაგალითის იდენტურია:

Teacher, I am not ready for the lesson. ***My computer crashed and I lost all my work.***

მოცემული მაგალითი იმითაა საყურადღებო, რომ ამ შემთხვევაში თავად მოსწავლე უტყდება მასწავლებელს გაკვეთილის მოუმზადებლობაში.

5) სხვის გასამტყუნებლად.

-მას, შეგიძლიათ ადგილი შემიცვალოთ?

-რატომ?

-**გიო მწუხებს.**

-კარგი, მოდი გიოსაც ვკითხოთ ასეა თუ არა. ვკითხოთ?

-**არა, არა, არ ჰკითხოთ.**

მასწავლებელი უმალ ხვდება მოსწავლის ტყუილს, რადგანაც იგი ასეთ საქციელში არაერთხელ ყავს შემჩნეული.

მოსწავლე თანატოლებთან იტყუება შემდეგი მიზეზების გამო:

1) თავის მოწონების მიზნით, იგივე სოციალური სტატუსის დაცვის ან ამაღლების მიზნით.

ქვემოთ წარმოდგენილ მაგალითში თინეიჯერი ტრაბახა გოგონა ცდილობს

მეგობარი შეცდომაში შეიყვანოს და თავი შეძლებულად წარმოაჩინოს.

სინამდვილეში ტანსაცმელი, რომელიც აცვია, ერთ-ერთ იაფფასიან მაღაზიაში ნაყიდი.

-Do you like my brand new outfit?

- Yes, very.

- It cost me a fortune!

2) მეგობრის საამებლად (თეთრი ტყუილი, იგივე სოციალური ტყუილი).

- I am so happy you got the lead in the school play (სინამდვილეში მას სურდა ეს როლი და შურს მეგობრის წარმატების. ეს არის სოციალური ტყუილის მაგალითი)

3) კონფლიქტის თავიდან აცილების მიზნით.

Is Dave sleeping? I hear him snoring.

მეგობრის დასაცავად კლასელები ტყუიან: -Oh, No. He is not asleep. - He is just resting eyes.

მოსწავლეები ტყუილს მშობლების მიმართ შმდეგი მიზეზებით ამბობენ: 1)

საკუთარი რეპუტაციის დაცვის მიზნით; 2) სხვის გასამტყუნებლად ნათქვამი, იგივე „ბოროტი ტყუილი“.

მესამე თავის მესამე ქვეთავი წარმოაჩენს მშობლების და ადმინისტრაციის წარმომადგენლების მიერ ნათქვამი ტყუილის სპეციფიკას და მის ლინგვო-პრაგმატიკულ თავისებურებებს.

მშობლის მიერ მასწავლებლისთვის ნათქვამ ტყუილს ორი მიზანი აქვს: 1) საკუთარ შვილზე ხელის დაფარება და შვილის ინტერესების დაცვა; 2) მასწავლებლისთვის ცრუ დაპირების მიცემა.

მასწავლებელი: ვერ დაგიმაღავთ, თქვენი შვილი მუდმივად მოუშზადებელი მოდის გაკვეთილზე და გაკვეთილის მსვლელობაშიც ხელს მიშლის.

მშობელი: *უი, რას ამბობთ, მართლა გამაკვირვებთ. ამას არ ველოდი.* რავიცი აბა, როცა სამსახურიდან შინ ვბრუნდები, *სულ წიგნს უზის და გაკვეთილებს აზზადებს, ხშირად მამამისი ეხმარება თქვენს საგანში.*

მაგალითიდან ჩანს, რომ დედა პასუხს გაურბის და მამას აკისრებს პასუხისმგებლობას შვილის აკადემიურ მოსწრებაზე. დედას არ სურს გაუგებრობაში გაერიოს და ტყუილის თქმისას მამას იშველიებს, რაც მისი მხრიდან უპასუხისმგებლო საქციელია.

ინგლისურ მაგალითში ძალიან კარგად ჩანს მშობლის ტყუილი, რადგანაც იგი მასწავლებელს კითხვას უტრიალებს, უარყოფს მასწავლებლის მიერ ნათქვამს

უარყოფითი ნაწილაკით No, რომელსაც ორგზის იმეორებს. მშობელს სურს მისი ნათქვამის ჭეშმარიტებაში დააჯეროს მასწავლებელი და ქმნის ისეთ სურათს, თითქოსდა კარგად იცოდეს, რა ხდება მისი შვილის თავს. მასწავლებლის მეტად დარწმუნების მიზნით მშობელი იყენებს დროის გამომხატველ ზმნიზედებს: always, never და ფრაზას **I'm sure**.

Teacher: I wanted to talk to you about Timmy. He's been quite disruptive in class., and he doesn't seem to focus on his work. Have you noticed anything unusual at home?

Parent: Timmy? No, he's **always** very well-behaved at home. He **never** has any problems focusing. He's just energetic, that's all. **I'm sure** he's fine at school, maybe just a little bit bored.

Teacher: I see. He's been interrupting lessons and not following instructions. Have there been any changes in his routine?

Parent: No, no changes at all. Maybe there's something going on at school, but at home, he's **always** focused.

ის ფაქტი, რომ დედა შვილზე ხელის დაფარებას ცდილობს და სურს შვილის იმიჯის შენარჩუნება, კარგად ჩანს დადებითი მნიშვნელობის ზედსართავეებით (well-behaved, energetic, focused). მშობელი ხატავს შვილის არარეალურ სახეს, რაც კიდევ ერთხელ მიუთითებს მასწავლებელს იმაზე, რომ მშობელი ტყუის.

სკოლის ადმინისტრაცია, დირექტორი, სასწავლო ნაწილი, დამრიგებლები ტყუილს ამბობენ ერთი მხრივ მოსწავლეებთან, მეორე მხრივ მშობლებთან. როცა ადმინისტრაცია იტყუება, ვისაც მართვის სადავეები ხელთ აქვთ და ვისაც ენდობიან, ეს ყველაზე ნაკლებ მისაღებია. ადმინისტრაციის წარმომადგენლები ტყუიან შემდეგ შემთხვევაში: 1) მოსწავლეთა დისციპლინის შესახებ; 2) სკოლის იმიჯის შესანარჩუნებლად; 3) რათა ხელი დააფარონ პედაგოგს ან სკოლაში დასაქმებულ პირებს; 4) რათა თავიდან აიშორონ კონფრონტაცია მშობლებთან; 5) რადგან თავადაც ტყუილი უთხრეს.

როგორც ემპირიული მასალის ანალიზიდან ჩანს, სკოლაში თითოეული რგოლი, სკოლის დირექტორიდან დაწყებული უბრალო მოსწავლით დამთავრებული, იტყუება.

მესამე თავის მეხუთე ქვეთავის სათაურია „პლაგიატის საკითხი სასწავლო პროცესში“.

ჩვენ სადისერტაციო ნაშრომზე მუშაობის დროს შეუძლებელია გვერდი ავუაროთ პლაგიატის საკითხს სკოლაში, რადგანაც პლაგიატი ტყუილის ერთ-ერთი სახეა, რომელსაც საკმაოდ ხშირად მიმართავენ როგორც მოსწავლეები, ისე მასწავლებლები. სასწავლო პროცესში მოსწავლის მიერ პლაგიატის მცდელობა იმის მანიშნებელია, რომ მას სურს მაღალი შეფასება მიიღოს მისთვის მიცემულ დავალებში. წარმოადგენს რა სხვის ნააზრევს, მოსწავლე უკვე ამბობს ტყუილს და სხვის ნაშრომს საკუთარ ნაშრომად ასაღებს.

მოსწავლეები პლაგიატს მიმართავენ სხვადასხვა მიზეზის გამო: 1) ცუდი შედეგის თავიდან აშორების მიზნით; 2) არარელევანტური სამსჯელო საკითხის შიშით (საკმარისი ცოდნა არ გააჩნიათ ამა თუ იმ საკითხზე, რომ თავისუფლად იმსჯელონ); 3) საკითხზე არასაკმარისი ინფორმაციის ქონის შიშით და 4) გადაწყვეტილებით „ერთჯერადი შემთხვევა“ (მხოლოდ ერთხელ გამოიყენებს სხვის ნაშრომს და მიიღწევს სასურველ შედეგს).

ჩვენი კვლევის ფარგლებში, დავაკვირდით როგორ იყენებდნენ სხვათა ნაშრომებს ავტორთა მითითების გარეშე ქართველი მოსწავლეები (წმინდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის გიმნაზიის მეხუთე და მეექვსე კლასის მოსწავლეები).

დაკვირვებამ დაგვანახა, რომ ადგილი ქონდა რამდენიმე სახის პლაგიატს: 1) სრული პლაგიატი - როცა მოსწავლე სრულად ახდენდა სხვისი ნაშრომის კოპირებას და თავისად გასაღებას; 2) ნაწილობრივი პლაგიატი - როცა მოსწავლე ნაწილობრივ საკუთარ აზრს აფიქსირებდა და ნაწილობრივ ინტერნეტ წყაროებში მოპოვებულ მასალას მიმართავდა; 3) კომბინირებული პლაგიატი - როცა მოსწავლე სხვადასხვა წყაროდან მიღებულ ინფორმაციას აერთიანებდა, საკუთარ აზრს სრულებით არ წარმოაჩენდა და არც ავტორებს მითითებდა; 4) პარაფრაზირებადი პლაგიატი - როცა მოსწავლე სხვა ავტორის ნაშრომს საკუთარი სიტყვებით გადმოსცემდა, თუმცა სხვისი იდეა, აზრი უცვლელად გადმოჰქონდა.

კვლევამ ისიც დაგვანახა, რომ პლაგიატის საშუალებით მოსწავლეები სწრაფად და მარტივად ასრულებდნენ დავალებებს და არც კი ფიქრობდნენ იმაზე, რომ ეს მავნე და

არაეთიკური ჩვევა საბოლოოდ ზიანს აყენებდა მათ - ართმევდა თავდაჯერებულობას, კრიტიკული აზროვნების და შემოქმედებით უნარებს.

მესამე თავის მეხუთე ქვეთავის პირველ პარაგრაფს წარმოადგენს „ფანტაზია, როგორც ტყუილის ერთ-ერთი სახე და მისი გამოყენების დადებითი და უარყოფითი მხარეები სასწავლო პროცესში“.

ბევრ სამეცნიერო ნაშრომში ფანტაზია განიხილება როგორც ტყუილის ერთ-ერთი სახე, მაგრამ ვთვლით, რომ ამ ორ ცნებას შორის არსებობს განსხვავება. ტყუილი არის ანტი-სიმართლე, ფანტაზია კი უბრალოდ რეალობის არარსებობაა. ტყუილი ტყენს, ფანტაზია ამშვიდებს. ფანტაზიის საშუალებით იქმნება ახალი ისტორიები, რომელიც მართალია რეალობას არ შეეფერება, მაგრამ გარკვეულ სიბრძნეს შეიცავს. ტყუილი კი მიზანმიმართულად მცდარი აზრის გავრცელებას ემსახურება.

ფანტაზიის გამოყენებას საგაკვეთილო პროცესში შეიძლება ქონდეს როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი შედეგი.

სასწავლო პროცესში ფანტაზია სასარგებლოა, თუკი იგი მიზნად ისახავს კრეატიულობის გაზრდას ან საკითხის მიმართ მოსწავლეთა ინტერესის გაღვივებას. თუმცა, როცა ფანტაზია რეალობას ძლიერ შორდება და მოსწავლე დამახინჯებულ ფაქტებს შეგნებულად მიმართავს, ამან შეიძლება არასერიოზული განწყობა შექმნას მოსწავლეებში და ნეგატიური ზეგავლენა მოახდინოს სწავლის პროცესზე.

ფანტაზიის გამოყენება ინგლისური ენის გაკვეთილებზე მეტად ეფექტურია მოსწავლეების კრეატიულობის ამაღლების და შემოქმედებითი უნარების განვითარების მიზნით. ფანტაზიის გამოყენება ძირითადად ხდება კრეატიული წერის დროს, როცა მასწავლებელი მოსწავლეებს ავალებს დაწერონ ზღაპარი ან გამოიგონონ რაღაც ამბავი. ამ დროს მოსწავლეები იყენებენ თავიანთ წარმოსახვას. ფანტაზია შეიძლება გამოყენებულ იქნას როლურ თამაშებშიც, რომელიც მოსწავლეებს ასწავლის თანამშრომლობას, ემპათიას და კრიტიკულ აზროვნებას. როლური თამაშები მოსწავლეებს ეხმარება თავი წარმოიდგინონ სხვადასხვა ვითარებაში. მაშინაც კი, როცა მასწავლებელი მოსწავლეს თხოვს სურათის აღწერას, მოსწავლე ფანტაზიის საშუალებით ქმნის მოკლე ისტორიებს. ეს მეთოდი ხელს უწყობს არა მხოლოდ ენის სწავლას, არამედ მოსწავლეთა ფსიქოლოგიური და სოციალური უნარების განვითარებასაც.

თუკი მოსწავლე ფანტაზიას იყენებს ისტორიის გაკვეთილზე და ამახინჯებს მოვლენებს, ფაქტებს, ცვლის ისტორიულ თარიღებს, ასეთ შემთხვევაში ფანტაზია ნეგატიურად უნდა შეფასდეს. მაგრამ თუკი ისტორიის გაკვეთილზე იგივე მასწავლებელი მოსწავლეებს თხოვს გაითამაშონ სცენები, სადაც ისტორიულ მოვლენებს ფანტასტიკურ ელემენტებს დაუკავშირებენ და იმოგზაურებენ დროში, მაშინ ისინი დროში გააცოცხლებენ ისტორიას.

ფანტაზიის უარყოფითი თვისება ისაა, რომ ზოგჯერ მოსწავლეები ზედმეტად იჭრებიან ფანტაზიის სამყაროში და კარგავენ რეალობასთან კავშირს., რამაც შეიძლება ხელი შეუშალოს საგაკვეთილო პროცესის მიმდინარეობას. ზედმეტი ფანტაზიურობა შესაძლოა გასცდეს გაკვეთილის თემას და გამოიწვიოს მნიშვნელოვანი საკითხებიდან ყურადღების აცდენა.

იმისათვის, რომ უკეთ დამენახა რა დადებითი ზეგავლენის მოტანა შეეძლო ფანტაზიის შედეგად შექმნილ ამბებს, ჩავატარე დაკვირვება. დაკვირვდი 20 მოსწავლის (10-12 წლის) 60 მოკლე ამბავს/ზღაპარს. დაკვირვებამ გამოავლინა, რომ ფანტასტიკური ელემენტების შემცველი ამბების წერამ გააუმჯობესა მათი ლექსიკა და წინადადების სტრუქტურა. დაკვირვებამ ასევე აჩვენა, რომ ფანტაზია არის ტყუილის ისეთი სახე, რომელიც მატყუარებს უზარმაზარ ძალას აძლევს. ის საერთოდ არ არის საშიში. პირიქით, ის წარმოადგენს ეფექტურ ინსტრუმენტს არარეალური ამბის მოსათხრობად. ფანტაზიის ჩართვა სასწავლო პროცესში ეფექტური სასწავლო საშუალებაა.

მესამე თავის მეექვსე ქვეთავი მიედგნა „ტყუილის თქმის სიხშირის კვლევას ქართულ საგანმანათლებლო სივრცეში“.

ჩვენი სადისერტაციო ნაშრომის ერთ-ერთ მიზანს წარმოადგენდა გაგვეგო რამდენად ხშირად ხდებოდა ტყუილის გამოყენება საგანმანათლებლო სივრცეში. ამასთან დაკავშირებით ჩავატარეთ გამოკითხვა, რომელშიც მონაწილეობა მიიღო ქალაქ ბათუმის ანდრია პირველწოდებულის სახელობის სკოლის მასწავლებლებმა (ნებისმიერი საგნის მასწავლებელს ქონდა წვდომა კითხვარზე), მე-10 კლასის მოსწავლეებმა და მათმა მშობლებმა. სულ გამოკითხულ იქნა 16 მოსწავლე, 16 მასწავლებელი და 15 მშობელი. გამოკითხვაში მონაწილეობა მიიღო 3 - ქართული

ენის მასწავლებელმა, 10 - ინგლისური ენის მასწავლებელმა, 1 - ისტორიის მასწავლებელმა, 1 - მათემატიკის მასწავლებელმა და 1 - ქიმიის მასწავლებელმა.

კითხვარი შედგებოდა 14 დახურული და 1 ღია შეკითხვისგან.

შეკითხვაზე რამდენად ხშირად ამბობთ ტყუილს? გამოკითხულთა აბსოლუტური უმრავლესობა (44,7%) ამბობს, რომ ტყუილს არასდროს ამბობს; 29,8 % აღიარებს, რომ ტყუილს ამბობს, მაგრამ არა დიდი სიხშირით. 14,9 % ზოგჯერ, ხოლო 10,6% ხშირად ამბობს ტყუილს.

შეკითხვაზე: ყოფილხართ თუ არა ტყუილის მსხვერპლი? 80,9 % უპასუხა დადებითად, რომ ყოფილა ტყუილის მსხვერპლი. 12,8 % არ შეუმჩნევია, ხოლო დარჩენილი ნაწილი ამბობს, რომ არ გამხდარა ტყუილის მსხვერპლი.

რაც შეეხება შეკითხვას, როგორ იქცევით, როცა გატყუებენ? გამოკითხულთა 38,3 % ცდილობს არ შეიმჩნიოს, რომ სიმართლე იცის, 31,9% ცდილობს ბოლომდე აცადოს მატყუარას ტყუილის თქმა, ხოლო 29,8 % პირდაპირ ეუბნება, რომ სიმართლე იცის.

შეკითხვაზე: რა სახის ტყუილი გამოყინებიათ? გამოკითხულთა უმრავლესობა 63,8 % ერთხმად ადასტურებს, რომ ისინი იყენებენ თეთრ ტყუილს, იგივე სოციალურ ტყუილს. გამოკითხულთა 34 % სპონტანურ ტყუილს მიმართავს. გამოკითხულთა 6,4% ტყუილისთვის სპეციალურად ემზადება, 6,4 % კომპენსატორულ ტყუილს ანიჭებს უპირატესობას, 4,3% სრულებით არ უჭირთ უტიფარი ტყუილის გამოყენება, ხოლო 2.1 % მზადაა ბოროტი ტყუილის სათქმელადაც კი.

შეკითხვაზე: როგორ ხდებით, როცა გატყუებენ? 42,6 % ამბობს, რომ ისინი აკვირდებიან არა მარტო ხმის ტემბრს, ტონს, პაუზას, ინტონაციას, არამედ ქესტიკულაციას და კონტენტსაც კი, ყველაფერს ერთად ერთ მთლიანობაში. 23,4 % ამბობს, რომ აკვირდება მონათხრობის შინაარსსა და კონტენტს, 19,1% ამბობს, რომ ისინი აკვირდებიან ქესტიკულაციას, ხოლო 12, 8 % ხმის ტემბრს, ტონს, პაუზას და ინტონაციას აკვირდება.

შეკითხვაზე: როგორ იქცევით, როცა თავად იტყუებით? გამოკითხულთა 40,4 % ამბობს, რომ ტყუილის თქმისას იქცევიან ბუნებრივად და თავდაჯერებულად, 23,4 % უარყოფს ტყუილის თქმას, 21,3% ამბობს, რომ ტყუილის თქმის დროს არ უყურებენ მსმენელს თვალებში და ამოძრავებენ ხელებს, ხოლო 14,9% ამბობს, რომ იმეორებს

ერთი და იგივე სიტყვას თუ წინადადებას, აკეთებს პაუზებს და ეცვლება ხმის ტემბრი და ტონი.

შეკითხვაზე, თუ რატომ ამბობენ ტყუილს? 36,2% ამბობს, რომ ტყუილს ამბობენ არასასიამოვნო სიმართლის დასამალად, 25,5% უარყოფს ტყუილის თქმას, ხოლო 12,8 პროცენტი ტყუილს ამბობს შიშის გამო, ვისიმეს საამებლად ან გაუცნობიერებლად.

შეკითხვაზე, განსაკუთრებით რომელ ასაკში ვხდებით ტყუილს, გამოკითხულთა უმრავლესობა ანუ 61,7 % თვლის, რომ ნებისმიერი ასაკის ადამიანი ამბობს ტყუილს, 29,8 % თვლის, რომ ტყუილის თქმას ძირითადად 11-16 წლის ასაკში ვხდებით.

შეკითხვაზე, თუ რამდენად მისაღებია ტყუილი საგანმანათლებლო სივრცეში, გამოკითხულთა უმრავლესობა ანუ 63,8 % ერთხმად ამბობს, რომ მიუღებელია, 19, % თვლის, რომ მიღებულია ისეთი ტყუილი, რომელიც უვნებელია, ხოლო 17 % თვლის, რომ ნაწილობრივ მისაღებია, ტყუილის სახეს გააჩნია.

შეკითხვაზე, თუ რამდენად ხშირად ვხდებით ტყუილს საგანმანათლებლო სივრცეში, 51,1 % ამბობს, რომ მსგავს რამეს არ დაკვირვებია, 27,7 % თვლის, რომ ხშირია, 19,1 % თვლის, რომ იშვიათია, ხოლო 6,4 % თვლის, რომ სისტემატურია.

შეკითხვაზე: როგორ ფიქრობთ, ტყუილი საგანმანათლებლო პროცესის სრულყოფილად წარმართვას უშლის თუ არა ხელს?

გამოკითხულთა 68,1 % თვლის, რომ ტყუილი საგანმანათლებლო პროცესის სრულყოფილად წარმართვას უშლის ხელს, 23,8 % თვლის, რომ არ უშლის ხელს, თუ ის ვინმესთვის ზიანის მომტანი არ არის, ხოლო 8,5 % თვლის, რომ არ უშლის რადგან ტყუილი სასწავლო პროცესის განუყოფელი ნაწილია.

შეკითხვაზე: რომ არა ტყუილის არსებობა, მარტივი იქნებოდა თუ არა საგანმანათლებლო პროცესის წარმართვა და საუკეთესო შედეგზე გასვლა? 55,3 % უპასუხა, რომ მარტივი იქნებოდა,; 36,2 % თვლის, რომ აუცილებელია ტყუილის კონტროლი და მისი აღმოფხვრა, რათა არ მოხდეს საგანმანათლებლო პროცესზე ზიანის მიყენება.

მოცემული კვლევის საფუძველზე, შეგვიძლია ვთქვათ, ტყუილის არსებობას საგანმანათლებლო სივრცეში უმრავლესობა ურყოფითად აფასებს და თვლის, რომ

უმჯობესი იქნება მისი კონტროლი და სამომავლო ბიძგი აღმოფხვრისკენ იყოს მიმართული.

ზოგადი დასკვნები

თეორიული და პრაქტიკული მასალის გაცნობის და დამუშავების შედეგად მივედით შემდეგ დასკვნებამდე, რომ ტყუილი უნივერსალური ფსიქოლოგიური ფენომენია. ტყუილის თქმა საკმაოდ ადვილია, მაგრამ მისი გამოაშკარავება ძნელი. მიუხედავად იმისა, რომ არსებობს მთელი რიგი ინდიკატორები (ლინგვისტური და პარალინგვისტური - ჟესტი, მიმიკა, სხეულის მოძრაობა, ინტონაცია, პაუზირება, ხმის ტემბრი), მაინც რთულია ადამიანის მეტყველებაში სიცრუის აღმოჩენა. თუკი არ ვიცით, როგორ მეტყველებს ესა თუ ის ადამიანი ყოველდღიურ, მშვიდ გარემოში, ძნელი იქნება მისი ტყუილში დადანაშაულება.

არ აქვს მნიშვნელობა რომელ სოციალურ ფენას, რომელ სქესს, რომელ ასაკობრივ ჯგუფს ან კულტურას მივეკუთვნებით, ყველანი ვიტყუებით. საზოგადოება ვერ იარსებებს ტყუილის გარეშე, რადგანაც ტყუილი ადამიანის ბუნებაა. ამასთან, ტყუილი საკმაოდ რთული ფსიქოლოგიური ფენომენია, რომელსაც უარყოფითთან ერთად ბევრი დადებითი გააჩნია და რაც მთავარია, ეს ის ფენომენია, რომელსაც ადამიანები ყველაზე ხშირად მივმართავთ კომუნიკაციის დროს გაცნობიერებულად თუ გაუცნობიერებლად.

სკოლა წარმოადგენს სოციალურ სივრცეს, სადაც კომუნიკაცია გარკვეულ წესებს თუ ეთიკურ სტანდარტებს ემორჩილება, თუმცა ტყუილის თქმა საგანმანათლებლო სივრცეში საკმაოდ გავრცელებულია.

დაკვირვებამ გვიჩვენა, რომ სკოლაში ტყუილის თქმის მიზანი ორია: **ინდივიდუალური** (როცა მოსწავლე ან მასწავლებელი ცდილობს პოზიტიური იმიჯი შექმნას, ან გაიმყაროს ავტორიტეტი) და **სოციალური** (როცა ტყუილი გამოიყენება სოციალური ჰარმონიზაციის მიღწევის, იგივე კონფრონტაციის თვიდან აცილების მიზნით).

კვლევამ დაგვანახა, რომ **მასწავლებლები მოსწავლეებთან ტყუილს მიმართავენ სამი მიზნით**: 1) როგორც სტრატეგიას, დააშინონ მოსწავლეები და კლასში შეინარჩუნონ დისციპლინა; 2) მოსწავლეთა მოტივაციის ამაღლების ან მხარდაჭერის მიზნით; 3) სიმართლის თქმის აუცილებლობას ვერ ხედავენ.

მშობლებთან ტყუილის თქმის შემთხვევაში სხვა მიზეზებია: 1) მშობლის სიმშვიდის შესანარჩუნებლად ან მოსწავლის დაცვის, მისი რეპუტაციის არ დაზიანების მიზნით; 2) საკუთარი ავტორიტეტის დაცვის მიზნით.

მასწავლებლის მიერ კოლეგების და ადმინისტრაციის წარმომადგენლების მისამართით ნათქვამი ტყუილის მიზეზებია: 1) კონფლიქტის თავიდან აშორება; 2) ვალდებულებების თავიდან აშორება ტყუილის საშუალებით; 3) კოლეგიალობის შენარჩუნება;

მოსწავლის მიერ მასწავლებელზე ნათქვამი ტყუილის სპეციფიკა იმაში მდგომარეობს, რომ იგი შემდეგი მიზეზებითაა განპირობებული: 1) დანაშაულის დაფარვის მიზნით; 2) თავის მოწონების მიზნით; 3) მასწავლებლის საამებლად ნათქვამი „თეთრი ტყუილი“; 4) შიშის გამო ნათქვამი; 5) სხვის გასამტყუნებლად ნათქვამი;

მოსწავლე თავის თანატოლებს სხვა მიზეზებით ეუბნება ტყუილს, ესენია:

1) თავის მოწონების მიზნით, იგივე სოციალური სტატუსის დაცვის ან ამაღლების მიზნით;

2) მეგობრის საამებლად;

3) კონფლიქტის თავიდან აცილების მიზნით.

კვლევის დროს ჩვენ ასევე დავაკვირდით თუ როგორი იყო ტყუილის თქმის ტექნიკა და დავინახეთ, რომ ორივე კულტურის წარმომადგენლების ტყუილის თქმის ტექნიკა იყო იდენტური: არაბუნებრივი ჟესტიკულაციის გამოყენება, თვალით კონტაქტის უგულებელყოფა, თვალის ხამხამი, მაღალი ხმის ტემბრი, ჩქარი მეტყველება, ხშირი პაუზირება ან სრული დადუმება, მოკლე წინადადებების (ხშირად ელიპტიკური ან ერთსიტყვიანი) გამოყენება, თხრობის დროს დეტალების ნაკლებობა, უარყოფითი ნაწილაკების სიმრავლე, ემოციურობას მოკლებული წინადადებები, მნიშვნელოვანი სიტყვების ჩაყლაპვა და ა.შ.

კულტურული თვალსაზრისით თუ შევხედავთ ტყუილს ქართულ და ინგლისურ საგანმანათლებლო სივრცეში, დავინახავთ, რომ ტყუილი საგანმანათლებლო დისკურსში არ არის კულტურად დეტერმინირებული. ტყუილის იდენტური სახეები გამოიყენება საგანმანათლებლო დისკურსში ორივე კულტურაში, თუმცა ამა თუ იმ სახის ტყუილის გამოყენების სიხშირეში განსხვავებები დაფიქსირდა. ინგლისელები

ე.წ. „თეთრი ტყუილის“ მოყვარული ერია. ინგლისელი მასწავლებლები ყველაზე ხშირად საგაკვეთილო პროცესში და საგაკვეთილო პროცესის მიღმა პედაგოგიურ დისკურსში სოცალური სახის, უწყინარ ტყუილს მიმართავენ, რომელიც მოსწავლეთა მოტივაციის ამაღლებას ისახავს მიზნად. ქართველი პედაგოგები, კი ყველაზე ხშირად „ცრუ მუქარას“ მიმართავენ და ფიგურალურად რომ ვთქვათ „პოლიციელის“ როლში გვევლინებიან. არც ქართველი მასწავლებლებისთვისაა უცხო მოსწავლეების ცრუ შექება თუ კომპლიმენტირება მოსწავლეთა მოტივაციის ამაღლების ან კლასში დამაბულობის განმუხტვის მიზნით. კვლევამ ასევე ნათელი გახადა, რომ ქართველი პედაგოგები ხშირად ტყუიან თავის მოწონების, საკუთარი ან სკოლის იმიჯის შესანარჩუნებლად.

რაც შეეხება მოსწავლეებს, ორივე კულტურის საგანმანათლებლო დისკურსში დადასტურდა, რომ ბავშვები ძირითადად თავიანთი აკადემიური მოსწრების ან ყოველდღიურობაში დაშვებული შეცდომების დამალვის მიზნით ტყუიან. ანუ მათი ტყუილი შიშით არის გამოწვეული. თუკი ინგლისელ მასწავლებლებს სასწავლო პროცესში სჩვევიათ ცრუ კომპლიმენტირება, ეს ქართველი მოსწავლეების დამახასიათებელი თვისებებია. ქართველი მოსწავლეები ცრუ კომპლიმენტებს არ იშურებენ კლასელების თუ მასწავლეების მიმართ, რათა მიიღონ სარგებელი მასწავლებლიდან, თავიდან აირიდონ კონფლიქტი სასწავლო პროცესში.

მშობლების მიერ ნათქვამი ტყუილი ძირითადად შვილებზე ხელის დაფარების მიზნით არის ნათქვამი, ხოლო ადმინისტრაციის წარმომადგენლების მიერ ნათქვამი სკოლის და მასწავლებლების იმიჯის შენარჩუნებას ისახავს მიზნად.

შევეცადეთ გაგვეცა კითხვაზე პასუხი, რამდენად ეთიკურია სკოლაში ტყუილის თქმა? ერთი შეხედვით, ისეთი უწყინარი ტყუილის გამოყენება მასწავლებლების მიერ, რომელიც მოსწავლეთა მოტივაციის ამაღლებას ემსახურება და წარმოადგენს „თეთრ ტყუილს“, ჩვენი აზრით დასაშვებია და არ უნდა ჩაითვალოს დანაშაულად. მაგრამ თუკი ტყუილი სისტემატიური გახდა, მან შესაძლოა მასწავლებლის მიმართ ნდობის დაკარგვა გამოიწვიოს. ჩვენი აზრით, მასწავლებლის მიერ ტყუილის თქმა მაშინაც დასაშვებია, როცა მასწავლებელი ცდილობს მართოს კლასში მდგომარეობა, თავიდან აიშოროს დამაბულობა და კონფლიქტი და შეინარჩუნოს კლასში სიმშვიდე. მასწავლებლის მიერ „სიმართლის დამახინჯება“ დიდი სიფრთხილით უნდა მოხდეს,

არ უნდა გახდეს სისტემატიური და არ უნდა გამოიწვიოს მოსწავლის თუ მშობლის შეცდომაში შედევანა და რეალობიდან აცდენა.

მოსწავლის მიერ ნათქვამი ტყუილი, რომელიც მის აკადემიურ მოსწრებას ან სწავლის პროცესში ჩადენილ შეცდომებს ეხება, ნამდვილად დასაგმობია. ამ შემთხვევაში მასწავლებელი და ზოგადად სკოლა უნდა იყოს კონსტრუქციულად მკაცრი, აუხსნას მოსწავლეებს, რომ ასეთი საცდელი დასაგმობია და უჩვენონ სწორი გზა.

განსაკუთრებით დასაგმობია განზრახ მოფიქრებული, სხვის საზიანოდ ნათქვამი ტყუილი, იგივე „ბოროტი ტყუილი“, რომელიც მასწავლებლისთვის ან თანაკლასელისთვის ზიანის მომტანია. საბედნიეროდ, ჩვენი კვლევის დროს ამ სახის მხოლოდ 10 მაგალითი დაფიქსირდა ქართულში და 1 ინგლისურში. ასევე ერთი მაგალითი დაფიქსირდა ე.წ. „პათოლოგიური ტყუილის“, მოსწავლე, რომელიც გამუდმებით და უტიფრად იტყუებოდა.

კვლევის დროს ასევე დავაკვირდით პლაგიატის გამოყენების მცდელობებს საგაკვეთილო პროცესში როგორც მოსწავლეების, ისე მასწავლებლების მიერ და დავინახეთ, რომ მოსწავლეები პლაგიატს მიმართავენ სხვადასხვა მიზეზის გამო:

1) ცუდი შედეგის თავიდან აშორების მიზნით;

2) არარელევანტური სამსჯელო საკითხის შიშით (საკმარისი ცოდნა არ გააჩნიათ ამა თუ იმ საკითხზე, რომ თავისუფლად იმსჯელონ); 3) საკითხზე არასაკმარისი ინფორმაციის ქონის შიშით და 4) გადაწყვეტილებით „ერთჯერადი შემთხვევა“ (მხოლოდ ერთხელ გამოიყენებს სხვის ნაშრომს და მიაღწევს სასურველ შედეგს).

საგაკვეთილო პროცესში ადგილი აქვს ოთხი სახის პლაგიატს: სრული პლაგიატი, ნაწილობრივი პლაგიატი, კომბინირებული პლაგიატი და პარაფრაზირებადი პლაგიატი.

პლაგიატს არ აქვს გამართლება არც მასწავლებლის და არც მოსწავლეების მიერ. მასწავლებელი, რომელიც პლაგიატს მიმართავს, მის მიმართ უნდა გატარდეს დისციპლინური ზომები, რადგანაც ეს პროფესიული დანაშაულია. ასევე მკაცრად უნდა დაისაჯოს მოსწავლე, რომელიც სრულ ან კომბინირებულ პლაგიატს მიმართავს. გაცილებით უფრო შემწყნარებლური უნდა ვიყოთ იმ მოსწავლეთა მიმართ, რომლებიც ნაწილობრივ ან პარაფრაზირებად პლაგიატს იყენებენ.

ფანტაზიის გამოყენებას საგაკვეთილო პროცესში შეიძლება ქონდეს როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი შედეგი. ფანტაზიის გამოყენება ეფექტურია მოსწავლეების კრეატიულობის ამაღლების და შემოქმედებითი უნარების განვითარების მიზნით. მაგრამ თუკი მოსწავლე ამახინჯებს ფაქტებს, ზედმეტად იჭრება არარეალურ სამყაროში, სცდება გაკვეთილის თემას, ეს შესაძლოა საზიანო აღმოჩნდეს საგაკვეთილო პროცესისათვის.

და მაინც, სკოლაში ტყუილის დიდი სიხშირით გამოყენება არ არის მიზანშეწონილი. სიმართლე და ნდობა უნდა იყოს სკოლაში პრიორიტეტი, რათა არ დაეცეს სწავლა-სწავლების ხარისხი, არ გაფუჭდეს ინდივიდუალური ურთიერთობები და რაც მთავარია, მოსწავლეს ქონდეს შესაძლებლობა იცოდეს რა არის რეალობა და გახდეს უფრო მეტად პასუხისმგებლიანი. ტყუილი სკოლაში აზიანებს მოსწავლეთა ოჯახებს, საზოგადოებას, სკოლას და შესაძლოა მოსწავლის მომავალზეც ნეგატიური ზეგავლენა მოახდინოს.

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი დებულებები აისახა და გაჟღერებული იქნა შემდეგ პუბლიკაციებში და კონფერენციებზე:

1. 2024 წლის ნოემბერი- ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი „ენა და კულტურა“ ; გამოქვეყნებული ნაშრომი: „ ტყუილის გამოხატვის ლინგვისტური და პროსოდიკული თავისებურებები“ ტომი 32 გვ 56

E-ISSN 2720-7900

https://enadakultura.com/#dfliip-df_2810/1/

2. 2025 წლის თებერვალი- ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი , საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი „კულტურათმშორისი კომუნიკაციები“; გამოქვეყნებული ნაშრომი: „საგანმანათლებლო დისკურსი როგორც ინსტიტუციური დისკურსის ერთ-ერთი სახე. საგანმანათლებლო დისკურსის ქვეტიპები“ ტომი 40-41 გვ 162

ISSN 1512-4363

<http://www.nplg.gov.ge>

3. 2025 წლის მაისი -ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი „International Journal of Innovative Technologies in Social Science (IJITSS); გამოყენებული ნაშრომი : "FANTASY AS A TYPE OF LYING AND ITS POSITIVE EFFECT ON ENGLISH LANGUAGE LEARNING PROCESS"

[https://doi.org/10.31435/ijitss.1\(45\).2025.3341](https://doi.org/10.31435/ijitss.1(45).2025.3341)

<https://rsglobal.pl/index.php/ijitss/article/view/3341>

4. 2024 წელი 18-20 ოქტომბერი - საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია ინტერდისციპლინარული კვლევების ახალი ჰორიზონტები - II თემა: „ტყუილი საგანმანათლებლო სივრცეში და მისი გამოვლინების ვერბალური მხარეები“.